

«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»

Ректори Муассисаи давлатии
таълимии «Донишгоҳи давлатии
омуҷуғории Тоҷикистон ба номи
Садриддин Айни» д.и.т.,
профессор Ибодуллозода А.И.

» 10 соли 2026

ТАҚРИЗИ

муассисаи пешбар ба кори диссертатсионии Назризода Чамила Маҳмуд таҳти унвони «Асосҳои илмӣ-методиҳои тарбияи маънавӣ-ахлоқии хонандагони синфҳои 9-11 дар раванди дарсҳои забони русӣ» (дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии таҳсилатон бо забони тоҷикӣ) барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 5.3. Педагогика (5.3.5.8. Назария ва методикаи таълими забон ва адабиёти рус дар мактабҳои забони таҳсилоташон ғайрирусӣ)

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мавзӯ, мундариҷа ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ (5.3.5.8. Назария ва методикаи таълими забон ва адабиёти рус дар мактабҳои забони таҳсилоташон ғайрирусӣ) мувофиқат мекунад.

Мубрамии мавзӯи таҳқиқот.

Дар шароити имрӯза, ки костаҳои маънавиёт ва ахлоқи баъзе хонандагон ба назар мерасад, нақши муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, ки дар ин ҷо дар қатори дигар фанҳои таълимӣ дарсҳои забони русӣ ба шогирдон омӯзонида мешавад, муҳим арзёбӣ мегарданд. Чунки, дар баланд бардоштани савияи дониш, маърифат, ахлоқ ва дигар сифатҳои ҳамидаи инсонӣ дарсҳои забони русӣ ҳиссаи муассири худро мегузоранд.

Ҳадафи асосии ҳар як дарси забони русӣ ин пеш аз ҳама, дастӣ ёрӣ дароз кардан ба хонандагон дар бобати қонеъ гардонидани талаботи маънавӣ, маърифатӣ ва худшиносӣ ба шумор меравад. Илова ба ин, дарсҳои забони русӣ, ки дар онҳо ҳар гуна озмунҳо ва бозҳои дидактикӣ гузаронида мешаванд, хонандагонро бо тарзи зиндагӣ, урфу одат ва анъанаҳои дигар мардуми дунё ошно намуда, завқи зебоиписандӣ ва ҷанбаҳои маънавӣ-ахлоқиро ташаккул медиҳанд.

Тарбияи маънавӣ-ахлоқии хонандагон дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ фаъолияти мақсадноки педагогӣ буда, сатҳи маърифат ва фарҳанги муносибати онҳоро тавассути низоми озмунҳои мавзӯӣ, ҷорабиниҳои эҷодӣ ва ҳонишҳои адабӣ баланд мебардоранд.

Дарсҳои забони русӣ дар ташаккули ҷаҳонбинӣ ва ахлоқи хонандагон низ нақши муҳим мебозад. Дарсҳои забони русӣ ҷаҳони

маънавии хонандагонро ғанӣ гардонда, арзишҳои инсондӯстӣ ва зебоиро тарғиб мекунанд. Яке аз ҳадафҳои асосии тарбияи маънавӣ-ахлоқӣ тавассути санъат ва адабиёт парвариши қобилияти дарки ғаълонаи асарҳои бадеӣ мебошад. Асарҳои бадеӣ, ки дар раванди дарсҳои забони русӣ ба хонандагон таълим дода мешаванд, манбаи дониш дар бораи воқеияти атроф, таърихи мардум ва ҷаҳони маънавии инсон буда, ҳамзамон сарчашмаи лаззати эстетикӣ ва ғани гардонии ахлоқӣ мебошанд.

Шахси аз ҷиҳати маънавӣ сарватманд ҳамеша хушахлоқ, хушғуфтор ва хушмуомила буда, ин сифатҳоро дар ҳаёти ҳаррӯза татбиқ намуда, аз дигарон бо тарзи амалҳои худ, тавофут дорад. Пайдоиши арзишҳои маънавӣ-ахлоқӣ ба ҳар хонанда ҷиҳати расидан ба ҳадафҳои ҳаёти кумак расонида, барои аз монеаҳои зиндагӣ ба осонӣ баромадан мусоидат мекунанд.

Бояд қайд кард, мавзӯе, ки Назризода Ҷамила Маҳмуд мавриди таҳқиқ қарор додааст, бешубҳа, ҷиҳати баланд бардоштани маърифати маънавӣ ва ахлоқии ҷавонон дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ муҳим арзёбӣ гардида, натиҷаҳои он барои дигар омӯзгорони фанни забони русӣ манбаи хуби корӣ шуморида мешаванд.

Дараҷаи наwgонии натиҷаҳо дар диссертатсия ва нуқтаҳои илмие, ки ба ҳимоя пешниҳод шудаанд.

Наwgонии илмӣ ва назариявии таҳқиқот дар муайянкунии имкониятҳои дарсҳои забони русӣ дар самти тарбияи маънавӣ-ахлоқии хонандагон зоҳир мегардад.

Нуқтаҳои асосие, ки барои ҳимоя пешниҳод шудаанд, мухтавои асосии пажӯҳишро ифода менамоянд, ки диссертант тавонистааст, мавзуро ба риштаи таҳқиқ кашида, вижагиҳои методҳои дарсҳои забони русиро дар самти тарбияи маънавӣ-ахлоқии хонандагон мавриди таҳлилу баррасӣ қарор диҳад.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаю тавсияҳое, ки дар диссертатсия ифода ёфтаанд.

Таҳқиқоти диссертатсионӣ дақиқияти маълумот, кофӣ будани ҳаҷми маводи таҳқиқотӣ, коркарди натиҷаҳои пажӯҳиш ва ҳаҷми интишорот ба таҳқиқи диссертатсионии мазкур асос ёфтааст. Инчунин, хулоса ва тавсияҳо дар асоси таҳлилҳои илмӣ-назариявӣ ва таҷрибавӣ мутобиқ бо натиҷагириҳои таҳқиқот манзур карда шудаанд.

Дар маҷмуъ, дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ аз дақиқияти маълумот, мутобиқат намудани ҳаҷми маводи таҳқиқ, коркарди натиҷаҳои пажӯҳиш, ҳаҷми интишорот ва интиҳоби дурусти методҳои таҳқиқ бармеояд, ки диссертатсияи Назризода Ҷамила Маҳмуд фарогири муҳимтарин бардоштҳои илмӣ муаллиф буда, натиҷаи таҳлили амиқи сарчашмаҳои педагогӣ ва таҳқиқоти назариявӣ мебошанд.

Аҳаммияти амалӣ ва назарии таҳқиқ дар он инъикос меёбад, ки истифодаи мавод, хулосаҳо ва пешниҳодоти дар диссертатсияи мазкур

овардашуда ба воридкунии усулҳои самаранок ҷиҳати тақвият бахшидани раванди дарсҳои забони русӣ ва дар ин замина ташаккул додани арзишҳои маънавӣ-ахлоқии хонандагони синфҳои 9-11 дар шароити муосир мусоидат хоҳанд кард. Таҳқиқоти мазкур дар доираҳои илмӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди омӯзиш қарор дода шудааст ва ин диссертатсия метавонад барои шахсоне, ки дар ин масъала таҳқиқ мекунанд, манбаи боэътимод бошад.

Ҳамчунин, мазмуну мундариҷаи диссертатсия ба омӯзгорони забони русӣ барои тартиб додани нақшаҳои минбаъда ҷиҳати беҳтар сохтани фаъолият дар самти тарбияи маънавӣ-ахлоқии хонандагони синфҳои 9-11 ба сифати дастури методӣ хидмат карда метавонад. Маводи таҳқиқотро ҳангоми навиштани барномаҳо, китобҳои дарсӣ доир ба тарбияи маънавӣ-ахлоқии хонандагони синфҳои 9-11 метавон мавриди истифода қарор дод.

Саҳми шахсии доктарабон дарёфти дараҷаи илмӣ ва таҳқиқ. Саҳми шахсии Назризода Ҷамила Маҳмуд дар таҳияи диссертатсия дар он аст, ки муаллиф вазъ ва ҳолати дарсҳои забони русиро дар шароити имрӯза таҳлил карда, ҷанбаҳои тарбиявии онҳоро баррасӣ кардааст. Пешниҳоди маълумоти илмӣ ба дастмада натиҷаи муҳимми таҳқиқот ба шумор рафта, қобилияти таҳлиلى ва мустақилияти фикрии Назризода Ҷамила Маҳмудро нишон медиҳанд.

Наشري натиҷаҳои таҳқиқ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Натиҷаҳои асосии диссертатсия дар 11 интишороти муаллиф инъикос шудаанд, ки аз онҳо 7 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 4 мақола дар дигар нашрияҳо ҷоп шудаанд.

Сохтори диссертатсия. Диссертатсияи Назризода Ҷамила Маҳмуд аз муқаддима, себоб, шаш зербоб, хулоса, адабиёт ва манбаъҳои истифодашуда иборат мебошад.

Дар муқаддима аҳамияту дараҷаи омӯзиши мавзӯ, мақсаду вазифаҳои таҳқиқ, сарчашмаҳои навгонӣ, муҳимтарин нуктаҳо, ки барои ҳимоя пешниҳод шудаанд, ба таври фишурда шарҳ ёфтаанд. Ҳамчунин, методикаи таҳқиқ тавсиф шуда, арзиши назариву амалии кор бо далелҳо собит ва дараҷаи таҳқиқи масъала муайян гардидааст.

Боби аввали диссертатсия - «Проблемаҳои назарии тарбияи маънавӣ-ахлоқии хонандагони синфҳои 9-11 дар дарсҳои забони русӣ» унвон дошта, аз ду зербоб ва хулоса иборат мебошад.

Дар ин бахш пажӯҳишгар қайд мекунад, ки Тарбияи маънавӣ-ахлоқии хонандагони синфҳои 9-11 ҳамчун як раванди мақсадноку ягона, ки ба меъёрҳои ахлоқии умумибашарӣ тавҷам аст, дар муассисаҳои таълимию тарбиявӣ самаранок амалӣ карда мешавад. Натиҷаи ин раванд ташаккули шахсияти аз ҷиҳати маънавӣ, ахлоқӣ, ҷаҳонбинию ҷаҳонфаҳмӣ, иродаи озодаи ахлоқӣ, қобилияти идора қардан ва дарки мавҷудияти худ ҳамчун инсон мебошад.

Маънавиёт ва ахлоқ дар муносибатҳо, ҳодисаҳои ҳаррӯза ва раванди зиндагӣ ташаккул меёбад, ки хонандагон дар ҳолатҳои зарурӣ интиҳоби ин ё он амалро ба анҷом мерасонанд. Яъне, дар бисёр ҳолат аз фазои ахлоқие, ки хонандагон дар он зиндагӣ мекунанд, фаъолияти минбаъдаи онҳо вобаста аст.

Тарбияи маънавӣ-ахлоқии хонандагон рукни баҳснопазир ва муҳимтарини ҳар ҷомеа мебошад. Камбудию костагӣ дар ин раванд ба ҷомеа ва муносибатҳои ҷамъиятӣ таъсири манфии худро мерасонад.

Бояд қайд кард, ки наврасӣ давраи душвортарин дар ҳаёти инсон аст. Ин андешаро на танҳо равоншиносон ва педагогҳо, балки бештари волидон ҳам тасдиқ мекунанд. Маҳз, дар ин синну сол назарҳо, нигоҳҳо ва ақидаҳои наврасонро ба як маҷрои муайян равона кардан ва дар ҷаҳорҷӯбаи маърифатӣ тарҳрезӣ кардан лозим аст.

Дар шароити имрӯза ба дӯши омӯзгорон ниҳоят кори муҳим, яъне тарбия ва ба воя расонидани шахсони ба ҷомеа манфиатовар, хайрхоҳ ва некбин вогузор карда шудааст. Ин рисолати омӯзгор агар дар ҳама ҷанбаҳои ҳаётӣ хуб ба мушоҳида расад ҳам, дар деҳотҷойҳо мубрамияти худро рӯз то рӯз нишон медиҳад.

Мусаллам аст, ки дар деҳот кӯдакон дар шароитҳои гуногун зиндагӣ мекунанд. Ва вазифаи омӯзгорон аз он иборат аст, ки ба ҳар як кӯдак муносибати созгор, дар асоси хоҳишу талаботи онҳо, барпо кунад.

Дар зинанизоми умумии ташаккули фарҳанги маънавӣ-ахлоқии хонандагони синфҳои болоӣ, ки дар деҳот зиндагӣ мекунанд, бо баъзан сабабҳои иҷтимоӣ (дурӣ аз марказҳои фарҳангӣ, набудани шароити мусоиди қонёкунии талаботи маънавӣ, дурӣ аз марказҳои маърифатӣ-равшаннамоӣ ва ғайра) мактабҳои миёнаи умумӣ макони ягонаи барқарор кардани муносибат бо ҳамсинфон, қонё намудани ниёзҳои фарҳангӣ ва амсоли инҳо мегардад. Дар ин раванд, муассисаҳои таълимию тарбиявӣ лозим мешуморанд, ки вазифаи таълиму тарбияи наврасон ва ҷавононро ба зимма гиранд.

Дигар ҷанбае, ки омӯзгор ба натиҷаи назарраси тарбиявӣ дар раванди машғулиятҳо ба даст меорад ин эҳсос кардани муҳити психологӣ ва эмотсионалии синф мебошад. Дар баъзан ҳолатҳо натиҷаи самаранокӣ кори омӯзгор он нест, ки дар раванди дарс чанд нафар даст боло кардан меҷаҳанд ва ба саволи пешниҳодгардида ҷавоб мегардонанд. Эҳсос ва дарк кардани фазои дарс низ, то як андоза муҳтавои тарбиявии машғулиятро муайян месозад.

Бояд қайд кард, ки дарсҳои забони русӣ дар ташаккули сифатҳои маънавӣ-ахлоқӣ, дарки воқеият, фаҳмишҳои ҳаётӣ ва ҷанбаҳои ҷаҳонбинии хонандагони синфҳои 9-11 ҳам нақши муассири тарбиявӣ доранд.

Маҳз, дар раванди дарсҳои забони русӣ ангезаҳои муҳими хонандагони синфҳои болоӣ, стратегияҳои ҳаётӣ ва нақшаҳои минбаъда таҳия карда мешавад. Ташкили мақсадноки дарсҳои забони русӣ

хонандагонро фаъол намуда, барои ноил гардидан ба муваффақиятҳо замина гузошта, баҳри пешгирӣ кардан аз нокомиҳо шароит фароҳам меорад.

Тавре аз мушоҳидаҳои педагогӣ ва пажӯҳишҳо дар ин самт ошкор мегардад, дар раванди дарсҳои забони русӣ на танҳо таҳлили асарҳои нависандагон бо назардошти тамоми хусусиятҳои бадеӣ, балки мушаххассозии ин чараён ташаккули сифатҳои маънавӣ-ахлоқии хонандагони синфҳои 9-11-ро суръат мебахшад.

Албатта, шинос кардани хонандагони синфҳои 9-11 бо асарҳои нависандагони барҷаста, шеъру пандномаҳои онҳо дар раванди дарсҳои забони русӣ муҳим шуморида мешавад, вале заруртар аз ҳама он аст, ки ба умқи муҳтавои асарҳо сарфаҳм раванд. Ва омӯзгорро мебояд дар кушодану фаҳмонидани шеъри шоирон ва маъноҳои асар ба хонандагон кумакҳои ҳамаҷониба намояд. Зеро, бе тарки маънои шеърӯ асар раванди ташкили дарсҳои забони русӣ маъно пайдо накарда, сатҳ ва ҷанбаҳои тарбиявии машғулиятҳо костаю нокомил мегарданд.

Дар боби дуюм «Моҳияти методҳои тарбияи маънавӣ-ахлоқии хонандагони синфҳои 9-11 дар раванди таълими фанни забони русӣ» тавсифи арзиши дарсҳои забони русӣ дар ҳалли вазифаҳои тарбияи маънавӣ-ахлоқии хонандагони синфҳои 9-11 қарор дода шудааст.

Муҳаққиқ дар ин боби диссертатсия қайд мекунад, ки проблемаи маънавиёт ва ахлоқ ҷовидона арзёбӣ гардида, дар раванди тараққиёти таърихӣ тамаддун ташаккул ёфта, таърихӣ дуру дароз дорад. Муддати тулонӣ илми педагогика ин масъаларо бе истифода аз истилоҳи «маънавиёт» баррасӣ менамуд. Дар илми педагогии муосир маънавиёт ҳамчун принсипи олий ба ҳисоб рафта, ба арзишҳои асосии мавҷудияти инсон нигаронида шудааст.

Имрӯзҳо ҷои шубҳа нест, ки сифати таълимиро на танҳо ба миқдор ва дараҷаи дониш, балки ба сифати рушди шахсият, маънавиёт, ҷаҳонфаҳмӣ, зебописандӣ, дарки ҳувияти миллӣ ва амсоли инҳо муайян мекунанд. Дар низоми маорифи муосир, махсусан дар раванди таълиму тарбия забони русӣ мавқеи махсусро ишғол мекунад. Илова ба ин, дар Барномаҳои намунавии таҳсилоти миёнаи умумӣ аз фанни забони русӣ ҳамчун фанни асосии таълимӣ, ки симои маънавӣ ва ҷанбаҳои ахлоқии насли наврасро ташаккул медиҳад, тавсиф шудааст.

Маврид ба зикр аст, ки имрӯзҳо дар наздиҷомеа проблемаи тарбияи маънавӣ-ахлоқии насли наврас дар қатори дигар равандҳои таълимию тарбиявӣ ҷойгоҳи махсусро ишғол мекунад.

Мушоҳидаҳои педагогӣ нишон дода истодаанд, ки дар аксари хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ нисбати арзишҳои маънавӣ-ахлоқӣ, то як андоза бетафовутӣ ва безътиной ба назар мерасад. Наврасони муосир аз низоми арзишҳои воқеии умумибашарӣ ноогоҳ монда, дар онҳо ҳисси бегонапарастӣ ва майл кардан ба фарҳангҳои

бегона сурат гирифта, тафаккур, дарки рафторҳои ахлоқӣ, тарзи муошират ва нигоҳҳои маънавӣ коста гардида истодааст.

Ба андешаи мо яке аз сабабҳои коста гардидани маънавиёт ва ахлоқи наврасон ва ҷавонон, пеш аз ҳама, таъсирҳои манфии сомонаҳои иҷтимоӣ, интернет, майл надоштан ба китобу китобхона ва бе ранҷу машаққат ба даст овардани манфиат мебошад. Ба эътибор гирифтани чунин шароит педагогонро вазифадор мекунад, ки раванди дарсҳои таълимӣ, махсусан машғулиятҳоро аз фанни забони русӣ пурзур намуда, ҷанбаҳо ва самтҳои ташаккули сифатҳои маънавӣ-ахлоқии насли наврасро таъмин бахшанд. Ва ҳар як дарси забони русиро баҳри беҳтар намудани савияи дониш, маҳорат, малака ва эҷод табдил диҳанд.

Дар ашъори нависандагон ва адибони рус нигоштаҳои зиёд нисбати маънавиёт, ахлоқ, ҷаҳонбинӣ ва дарки маъноӣ ҳаёт, ки барои тарбияи насли наврас муҳим мебошанд, инъикос гардидааст. Яъне, шоирон ва адибон он масъалаҳое, ки насли наврасро дар тули давраи мактабхона мушавваш месозанд ва меҷаҳанд, то ба он саволҳо ҷавобҳо пайдо намоянд, ба таври шоиста баррасӣ гардидаанд. Ба мисли, донишмандони маъноӣ ҳаёт, дарки арзишҳо, олами атроф, эҳтироми шахсони калонсол, меҳр варзидан ба Ватан модар ва гиромии доштани хотираи қаҳрамонони ҷангу меҳнат ва амсоли инҳо.

Дар ин радиф, омӯзгор муваззаф аст, ки хонандагонро ба андеша кардан баҳри дарёфти саволҳои бечавоби худ роҳнамоӣ кунад. Ба андешаи дигар педагог бояд тафаккури таҳлилии хонандагонро таъмин бахшида, ба онҳо фаҳмонад, ки забони русӣ барои дарёфти масъалаҳои характери маънавӣ-ахлоқӣ дошта ёрирасон шуда метавонад.

Маҳз, мақсади фаъолияти педагогӣ низ дар ҳамин асос бояд зухур кунад. Яъне, ташаккул додани шахсияти эҷодкор, қавиירוа, масъул барои амалҳо, баҳои сазовор додан ба рафтору гуфтор ва кирдори худ дигарон.

Асарҳои адабии забони русӣ дар худ таҷрибаи бою пурғановати шоирону нависандагони барҷастаро дар шакли афсонаҳо, ҳамосаҳо, ривоятҳо ва дostonҳо маҳфуз дошта, дар тарбияи хонандагон нақши созгор доранд. Аз ин рӯ, яке аз муҳимтарин ҳадафҳои таълими фанни забони русӣ аз он иборат аст, ки ба хонандагон баҳри дарк ва қабули суннатҳои ахлоқӣ, ки дар осори адибони рус мавҷуд аст, мусоидат намоянд.

Тавре мушоҳида мешавад имрӯзҳо таълими забони русӣ, ки бештар ҷанбаҳои тарбиявӣ дорад, моҳияти худро нишон дода, ҷустуҷӯи

ангезаҳои дохилиро барои бедор кардани ҳиссиёти хонандагони синфҳои 9-11 талаб дорад.

Мусаллам аст, ки аксари мактаббачагон шавқу завқ, сарфаҳм рафтан ва бо персонажҳои адабиёт дар гуфтугӯ гардиданро надоранд. Илова ба ин, хонандагони синфҳои 9-11 дарки образҳои бадеиро надошта, аз фазои лаззат бурдан ҳангоми ба даст гирифтани китоб ноогоҳ мондаанд.

Дар раванди дарсҳои забони русӣ истифода намудан аз технологияҳои муосир ба манфиати кор хоҳад буд. Зеро, ин тарзи фаъолият имкон медиҳад, то ҳадди зарурӣ вазифаи инсонгароёнаи таълим, ки аз ҷониби давлат ба миён гузошта шудааст, ҳал карда шавад. Яъне, дар раванди таълим таъсирҳои мутақобилаи омӯзгор ва хонанда сурат гирифта, ба эътибор гирифтани ҷанбаҳои тарбиявӣ низ рӯи кор меоянд. Таҷрибаҳои педагогӣ ошкор месозанд, ки самаранокӣ таълим дар сурати истифода бурдани таълими инноватсионӣ, ки ба технологияҳои муосири таълимӣ асос ёфтааст, меафзояд.

Боби сеюми диссертатсия «Гузариши корҳои озмоишӣ барои муайяну мушаххас сохтани тарбияи маънавӣ-ахлоқии хонандагони синфҳои 9-11 дар дарсҳои забони русӣ» ном дошта, аз ду зербоб иборат мебошад.

Дар ин боби диссертатсия Ҷ.М. Назризода қайд мекунад, ки дар шароити имрӯза ба таври лозимӣ ҷой надоштани дастурҳои маънавию ахлоқӣ дар байни бархе наврасон, махсусан, хонандагони синфҳои 9-11 боиси нигаронии ҷомеа ва аҳли маориф гардида истодааст. Инчунин, дар ниҳоди баъзе хонандагон ба таври шоиста ташаккул наёфтани тарзи ҳаёти солим, эҳтиром ба арзишҳои фарҳангӣ, оилавӣ ва анъанаҳои мардумӣ боиси ташвишҳо ва бознигарӣ ба масъалаҳои дар боло зикргардида мегардад. Ин раванди номатлубро шабакаҳои иҷтимоӣ Интернетӣ, ки дар онҳо ҳаргуна бозҳои зиёди компютерӣ ва барномаҳои пур аз таҷовуз, бераҳмӣ ва зӯрварӣ ҷой дода шудаанд, тақвият мебахшанд.

Дар ҳақиқат, ғояҳои маънавӣ-ахлоқие, ки халқи тоҷик дар тули асрҳо, дар асарҳои адабӣ, мақолаҳо, чистонҳо, шеърҳо ва дostonҳо ҷамъоварӣ намудааст ва мардумро аз андешаҳои нодуруст, кирдору рафторҳои ношоиста ҳифз мекарданд. Вале, имрӯзҳо, ки шароити ҷаҳонишавӣ тамоми фаъолияти инсонро фаро гирифта аст, таъсирҳои манфии худро дар баъзан маврид мегузорад. Махсусан, хонандагон-ҷавонон, ки кишри осебпазири маънавии ҷомеа (аз ҳисоби надоштани таҷрибаи ғанию мукамал) ба ҳисоб мераванд, худро базудӣ аз даст медиҳанд. Ва рафтору кирдори худро дар муқоиса бо дигарон ба танзим дароварда наметавонанд. Зеро, имрӯзҳо хонандагон-ҷавонон ба хондани асарҳои пурмуҳтаво аз ҷиҳати маънавӣ-

ахлоқӣ баландмазмун, ки дар онҳо фарҳанги волои инсондустию инсонгарой, сабру таҳаммулгарой тараннум мешаванд, огоҳӣ надоранд ва ин ҳам ба зинаи дуюм афтода, ба ҷои онҳо дигар анъанаву фарҳангҳо, ки тамоман ба мо рабте надоранд, арзӣ ҳастӣ карда истодаанд.

Айёми наврасӣ яке аз давраҳои муҳимтарини синну сол мебошад, ки бо инкишофи ҷабҳонаи тамоми ҷузъҳои пешбари шахсият ва тағйироти физиологии дар натиҷаи балоғат ба вучуд омада алоқаманд аст. Новобаста аз ин наврас мактаббача аст. Ва тарбия барои ӯ муҳим боқӣ мемонад. Аммо, аз нуқтаи назари ҷиҳатҳои раванӣ таълиму тарбия барои бархе наврасон аҳамияти дуюмдараҷа доранд. Ихтилофоти асосии ин давра барои наврасон ин собит кардани нуқтаи назари худ дар баробари калонсолон ва нишон додани лаёқату маҳоратҳо мебошад.

Тағйироти мудавоми ҷисмонӣ, ғоявӣ ва маърифатие, ки дар наврасон-хонандагон ба вучуд меоянд, муносибати онҳоро ба воқеияти атроф ва тамоми муносибатҳои иҷтимоӣ, то андозае ҳалалдор месозанд. Яъне, дар наврасон дарку фаҳмиш ба ҷабҳояти интиҳобӣ, мақсаднокӣ ва таҳлилӣ табдил меёбад.

Тарбияи маънавию ахлоқии насли наврас раванди ташаккули сифатҳои ҳамида дар онҳо ба мисли, вичдон, қарз, имон, масъулият, шаҳрвандӣ, ватандӯстӣ, сабру таҳаммул, шафқат, фарқ кардани некиро аз бадӣ, муҳаббат ва фидокорӣ, бартарафсозии душворихои ҳаётӣ, содиқона хизмат кардан ба миллат ва Ватан фаҳмида мешавад.

Дар фазо ва муҳити таълимии муосир амсилаҳои гуногуни педагогии тарбияи маънавӣ-ахлоқии насли наврас вучуд доранд. Ва онҳо дар асоси афзалиятҳои ҳадаф ва вазифаҳои раванди таълиму тарбия таҳия гардидаанд.

Хулосаи диссертатсияи Назризода Ҷамила Маҳмуд. Ахлоқ, ки дар заминаи маънавиёт сурат мегирад, дар ҳаёти ҷомеаи инсонӣ нақши бузургро метавонад ва бояд иҷро кунад. Мисли ахлоқ маънавиёт ҳам беҳаракат нест. Маънавиёт ва ахлоқ моҳияти ҳаракати доимӣ ва рушди шахсият мебошанд. Тарбияи маънавӣ ба шахс барои дарёфти маънои зиндагӣ, донишдони ягонагии ҳақиқат, раҳмдилӣ, зебӣ ва олам кумакҳои ҳамаҷониба менамояд. Хонандагоне, ки дар роҳи гирифтани маънавиёт ҷаҳду талош меварзанд пеш аз ҳама рӯҳ сипас ботини худро дармеебанд. Моҳияти «Ман»-ро ҳис ва дарк мекунад. Дар ин ҷода нақши дарсҳои забони русӣ назаррас буда, хонандагонро дар роҳи худтакмилдиҳӣ, худшиносӣ ва мавқеъ пайдо намудан дар шохроҳи зиндагӣ тарбия менамоянд.

Мутобикати барасмиятдорории диссертатсия ба талаботи Комиссия.

Бояд қайд кард, ки автореферати диссертатсия мазмуну мундариҷаи асосии диссертатсияро инъикос менамояд. Диссертатсия ва автореферати он тибқи муқаррароти Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба расмӣ дароварда шудааст ва ба забони илмӣ ва дар сатҳи баланд иҷро гардидааст.

Эроду тавсияҳои барои беҳтар гардонидани сатҳи илмӣ назариявӣ ва амалии диссертатсия.

Бо вучуди ҳамаи ҷиҳатҳои мусбати диссертатсия, дар қори мазкур баъзе камбудӣҳо, ҳолатҳои баҳсбарангез ва ғалатҳои имлоиву грамматикӣ ҷой доранд, ки дар байни онҳо ҳолатҳои зеринро метавон номбар кард:

1. Дар диссертатсия таъсири манфии ҷаҳонишавӣ ба тарбияи ҷавонон мавриди омӯзиш қарор дода шудааст. Вале, ҳуб мешуд таъсири мусбати ин раванд ҳам баррасӣ мегардиданд.
2. Дар диссертатсия доир ба нақш ва моҳияти дарсҳои забони русӣ дар тарбияи маънавӣ-ахлоқии хонандагони синфҳои 9-11 суханҳо гуфта шудааст, ҳуб мешуда ягон дарси забон русиро диссертант мавриди таҳлили амиқ қарор медоду ҷанбаҳои маърифатии онро ошкор месохт.
3. Дар баъзе қисматҳо ва ҷадвалҳои омӯри таҳлилҳо мухтасар оварда шудааст. Ҳуб мешуд, агар муаллиф барои возеҳтару равшантар баён кардани мавқеи худ, дар бораи ин ваё он нукта андешаҳои шарҳу тавзеҳ меод.

Аммо, эроду тавсияҳои зикршуда ба сатҳи баланди илмӣ амалии таҳқиқоти мазкур таъсири манфӣ намерасонанд ва метавонанд аз ҷониби муаллиф зимни таҳқиқоти минбаъда ва таълифи монография ба инбат гирифта шаванд.

Хулоса

Дар хулоса қайд кардан ҷои аст, ки диссертатсияи Назризода Ҷамила Маҳмуд таҳти унвони «Асосҳои илмӣ-методи тарбияи маънавӣ-ахлоқии хонандагони синфҳои 9-11 дар раванди дарсҳои забони русӣ» (дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии таҳсилашон бо забони тоҷикӣ), ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 5.3. Педагогика (5.3.5.8. Назария ва методикаи таълими забон ва адабиёти рус дар мактабҳои забони таҳсилоташон ғайрирусӣ)» пешниҳод гардидааст, қори анҷомёфта шуморида мешавад, ки дар сатҳи баланди илмӣ ба итмом расидааст.

Диссертатсия ба талабот ва меъёрҳои Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ буда, муаллифи он -

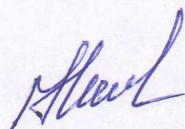
Назризода Чамила Маҳмуд барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 5.3. Педагогика (5.3.5.8. Назария ва методикаи таълими забон ва адабиёти рус дар мактабҳои забони таҳсилоташон ғайрирусӣ) сазовор мебошад.

Тақриз аз ҷониби дотсенти кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти рус, номзади илмҳои педагогӣ Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни Сафарова Мавҷигул Раҳимовна мураттаб гардидааст. Дар ҷаласаи мазкур 10 нафар устодон иштирок доштанд.

Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарafdор» - 10 нафар, «зид» - нест, «бетараф» - нест. Қарор дар ҷаласаи кафедра таҳти №2 аз 28 сентябри соли 2026 муҳокима ва тасдиқ гардидааст.

Раиси ҷаласа:

мудир кафедраи методикаи
таълими забон ва адабиёти русӣ
МДТ «Донишгоҳи давлатии омӯзгори
Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни»

 Ниятбекова А.Ю.

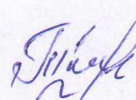
Муқарриз:

номзади илмҳои педагогӣ, дотсент кафедраи
методикаи таълими забон ва адабиёти русӣ
МДТ «Донишгоҳи давлатии омӯзгори
Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни»

 Сафарова М.Р.

Котиби ҷаласа:

муаллими кафедраи методикаи
таълими забон ва адабиёти русӣ
МДТ «Донишгоҳи давлатии омӯзгори
Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни»

 Тошова Б.Р.

Имзоҳои А.Ниятбекова, Ш.А. М. Сафарова ва Б. Тошоваро тасдиқ мекунам:

Сардори Раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
МДТ «Донишгоҳи давлатии омӯзгори
Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни»

Қодирзода С.

Маълумот дар бораи муассисаи пешбар:

МДТ «Донишгоҳи давлатии омӯзгори Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни»

Суроға: 734003, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, хиебони Рӯдакӣ, 121

Телефон: +992 (37) 224-13-83

Email: info@tgpu.tj